

Resensies / Reviews

- D'Assonville, V.E. 1994. **Dit is Totius: J.D. du Toit 1877-1953**. Lynnwoodrif : Marnix. 284p. Prys R75.
(J.H. van Wyk) 679
- König, Adrio. 1993. **Menslike mense. Gelowig nagedink deel 5: Oor die mens en die sonde in die praktyk**. Halfway House : Orion. 245p. Prys R41-50.
(J.H. van Wyk) 682
- Van Engen, C. *et. al.* 1993. **The Good News of the Kingdom: Mission Theology for the Third Millenium**. New York : Orbis Books. 320p. Prys \$18-95. ISBN 0-88344-863-7.
(Sarel van der Merwe) 685
- Dulles, A. 1987. **Models of the Church**. Expanded Edition. London : Doubleday. 256p. Prys R36-84. ISBN 0-385-13368-5.
(J.M. Vorster) 687
- Van Genderen, J. 1993. **Naar de norm van het Woord**. Kampen : Kok. 207 p. Prys 44 f. ISBN 90 242 8079 6/CIP.
(P.P. Kruger) 688
- Humphrey, H.M. 1993. **He Is Risen! A New Reading of Mark's Gospel**. New York : Paulist Press iv + 184 p. Prys \$27.50. ISBN 0-8091-3302-4.
(M.A. Kruger) 689
- Walker, W. 1992. **A History of the Christian Church**. Edinburgh : T. and T. Clark. 765p. Prys R136-93. ISBN 0-567-09370-0.
(J.M. Vorster) 692
- Burger, C.W. *et al.* 1993. **Woord teen die lig 11/3. Riglyne vir prediking oor regverdiging en reg**. Kaapstad : Lux Verbi. 415p. Prys R76. (Sagteband). ISBN 0-86997-466-4.
(C.J.H. Venter) 693

D'ASSONVILLE, V.E. 1994. *Dit is Totius: J.D. du Toit 1877-1953*.

Lynnwoodrif : Marnix 284 p. Prys R75

Resensent: *J.H. van Wyk* (Dept. Dogmatologie, HTS/PU vir CHO)

Die outeur het met die voltooiing van hierdie boek 'n groot taak volbring en ons moet hom daarmee gelukwens. Met hierdie publikasie is die derde biografie voltooi van die eerste drie professore van die GKSA: *Professor Dirk Postma 1818-1890* deur G.C.P. van der Vyver (1959), *Jan Lion-Cachet as kerkman (1865-1912)* deur J.L. Ras (1981), en tans *Dit is Totius* (1994). Waar die eerste twee as akademiese proefskrifte gedien het, was dit met die derde nie die geval nie en het die skrywer meer ruimte gehad vir bykomstighede en uitbeelding.

Daar is verskeie redes waarom die boek verwelkom en positief waardeer moet word. Ten eerste die vloeiende, soms byna digterlike, styl waarin dit geskryf is. Op boeiende wyse word die veelbewoë lewe van Totius voor die leser ontvou, vanaf sy geboorte in die Paarl in 1877 tot sy begrafnis in Potchefstroom in 1953. Daartussen lê sy skoolonderrig in die Paarl en Morgensonne, sy drie-jarige teologiese opleiding in Burgersdorp (1896-1899), sy nege maande betrokkenheid by die Tweede Vryheidsoorlog (1899-1900), sy vier jaar studie aan die Vrije Universiteit van Amsterdam (1900-1903), sy predikantswerk in Potchefstroom (1903-1911) en uiteindelik sy teologiese professoraat in Potchefstroom (1911-1949/50), waarby die Bybelvertaling (1924-1931) en die Psalmberyming (1920-1936) ingereken word. Deur alles heen word breedvoerig aandag aan die familie-gesiedenis bestee, veral Totius se besondere verhouding met sy vader ds. S.J. du Toit – voorwaar 'n boeiende verhaal.

Noudat daar baie aandag aan teologiese opleiding in die GKSA bestee en oor toelatingsvereistes gehandel word, is dit goed om daaraan herinner te word dat Totius op Burgersdorp as student toegelaat was toe hy nog *dooplidmaat* van die *Nederduitse Gereformeerde Kerk* (p. 47) was en met die omstrede motivering dat sy pa 'n omstrede predikant in die Nederduitse Gereformeerde Kerk was (p. 46, 47) – al het Cachet die voorwaarde gestel dat Totius predikant in die Gereformeerde Kerke moes word (p. 48).

Waarvoor ek tweedens waardering het, is die gehalte van die werk. D'Assonville het met hierdie boek – die derde uit sy pen oor Totius – onteenseglik bewys dat hy ons beste kenner van Totius is. Hoewel J.C. Kannemeyer in sy radioresensie van die boek die mening uitgespreek het dat die hantering van Totius as digter minder geslaagd was, is my aanvoeling weer dat die talle verwysings na die gedigte organies en teologies verantwoord is. Teen die agtergrond van die ver-

woestende gevolge van die Tweede Vryheidsoorlog kan daar meer waardering betuig word vir die uitspraak “die wêreld is ons woning nie” (p. 69) (wat anders maklik verkeerdelik as 'n piëtistiese uitspraak verstaan kan word). Ons moet ons *beginsels* van die wêreld afskei, sê Totius, maar dié beginsels moet in die wêreld en die volkslewe *ingedra* word (p. 24, 112).

Derdens het ek waardering dat die outeur daarin geslaag het om die *mens* Totius te laat herleef. Vir iemand wat hom nie persoonlik geken het nie, is dit 'n verrykende ervaring. Wat opval, is die nederigheid, byna teruggetrokkenheid, van Totius, sy vasberadenheid en deursettingsvermoë, sy buitengewone begaafdheid en sy godsvrug – alles kenmerke van 'n uitsonderlik begenadigde mens. Teen talle weerstande in, soms selfs teen die advies van sy vader in, het hy sy eie veelbewoë (kerklike en politieke) koers gegaan.

Naas hierdie positiewe opmerkings, moet egter ook 'n paar kritiese opmerkings gemaak word. Ten eerste sou ek graag 'n hoofstuk oor die *teologie van Totius* wou gesien het – 'n hoofstuk waarin sy teologie vanuit sy boeke, klasdiktate, artikels, preke en sinoderapporte gerekonstrueer is (vgl. p. 237). Totius was voor alles teoloog (p. 187) en 'n mens sou byvoorbeeld graag wou weet of hy meer invloed van Kuyper as van Bavinck ondergaan het. Natuurlik is daar ook in die gedigte van Totius 'n magdom teologiese insigte verskuil. Die gedig “Die Godsbesluit”, met die beeld van die wag-'n-bietjie-bos (p. 193), gee byvoorbeeld op 'n diepsinnige wyse 'n aspek van die voorsienigheidsleer weer. 'n Belangrike teologiese vraag kom rondom die Psalmberyming ter sprake. Hoe moet dit gerym word dat die Psalms enersyds “altyd in die lig van die Nuwe Testament” gesien moet word (p. 163) maar andersyds dat daar geen (Nuwe-Testamentiese) “invoe-gings” in die beryming gemaak mag word nie (p. 164) – soos Totius inderdaad met Skrifberyming 26:11 gedoen het? As dit waar is, soos Totius tereg in sy boek *Die Bybel is die Woord van God* (1941:42) opmerk, dat *Christus* die sentrum van die Godsopenbaring is, watter konsekwensies het hierdie dogmatiese standpunt vir die himnologie? Is 'n Christosentriese berymde Psalm dan so ongerymd? Ons *preek* die Ou Testament tog Christosentries, waarom nie ook Christosentries *sing* nie? Ten opsigte van 'n weergawe en evaluering van die teologie van Totius lê 'n groot veld braak en is daar seker genoeg materiaal vir 'n proefskrif.

Tweedens kon 'n aparte hoofstuk oor *Totius as kerkman*, waarin veral aandag gegee is aan sinoderapporte en -adviese, die boek verryk het. Die eerste halfeeu van die bestaan van die GKSA word gekenmerk deur die groot invloed van D. Postma, die tweede halfeeu deur dié van Totius. Het Totius byvoorbeeld 'n bydrae gelewer ten opsigte van besluite ten gunste van 'n rebellie (1916), teen kleurgemengde huwelike (1920, 1939), teen vrouestemreg in die politiek (en kerk) (1920), teen dans (1927), teen kaartspel (1933, 1936), teen lykverbranding (1933, 1945), teen loting en dobbelary (1936, 1939), teen die bewapening van

nie-blankes in die weernag (1942), teen gemengde baaiery (1945)? Kom daar in hierdie sinodebesluite dalk elemente van 'n fundamentalistiese Skrifgebruik na vore?

Ten derde is daar duidelik 'n groot verskil in interpretasie van die politieke etiek van Totius. Die outeur is van oordeel dat die bewering dat Totius 'n apartheids-model vir Suid-Afrika voorgestaan het, 'n “anachronisme” is asook 'n “simplisitiese, ongekwalfiseerde vorm van etikettering” (p. 270). Self verwys D'Assonville nêrens na die voordrag van Totius voor die volkskongres van 1944 nie wat gehandel het oor “Die godsdienstige grondslag van ons rassebeleid” en waarin die skeidingsmotief sterk ontwikkel is. Sonder twyfel was Totius 'n groot patriot en 'n warm vaderlander (p. 222), maar dit moet verreken word dat die Afrikaner van sy tyd grotendeels die verontregte was en dat Totius net vyf jaar se toepassing van die apartheidsbeleid gesien het en nié die wrange vrugte daarvan ervaar het nie. Wat Totius ons egter geleer het, is dat voorrang aan 'n *beginsel* gegee moet word (p. 220). Een so 'n beginsel vir die sosiale etiek is: *geregtigheid verhoog 'n volk*. Daarom is dit volkome verstaanbaar dat talle Gereformeerde teoloë, toe hulle opgemerk het dat die Afrikanernasionalisme in Afrikanerimperialisme ontaard het en dat hulle wat veronreg was nou self begin veronreg het, téén (die sondes van) die volk gekies het ten einde so vir (die welsyn van) die volk te kies. Solidariteit met die eie bevat – teologies gesien – altyd die element van *kritiese* solidariteit. Is daar nie talle bruin en swart mense wat saam met Totius kon kla nie?

O heilige heimwee van my siel!
van jongs moes ek buk
en buig en kerm oor my gemis
dat daar vir my geen erfland is
maar enkel vreemde druk (p. 221)

Volkome tereg het Sinode GKSA 1991 besluit dat “die ideologie van apartheid 'n sonde en die Bybelse regverdiging daarvan 'n dwaling is” (Acta GKSA, 1991: 160) – soos tewens al agt deputate van die GKSA aan die GES Harare 1988 in 'n minderheidsrapport aanbeveel het (Acts RES Harare, 1988:92).

Natuurlik is dit moontlik dat binne 'n jaar of tien, as die Afrikanervolk weer veronreg sou word, onbeskaamd dáárvoor gekies moet word.

'n Laaste kritiekpunt is dat Totius net te kritiekloos gehanteer is. Is die gedagte dat die Boer dié (enigste?) “nagverdriewer” van Donker Afrika is (p. 193, 196), nie te vol romantiek nie (dink aan Kuiper)? Wat van die talle nie-Afrikaanse sendelinge wat hulle lewe gegee het vir die koninkryk en lig gebring het in Afrika? En hoe moet ons dit verstaan dat daar geen inheemse Gereformeerde kerk in Kenia agtergelaat is nie?

D'Assonville het met sy biografie oor Totius 'n belangrike bydrae gelewer tot die verstaan van 'n groot teoloog, die Gereformeerde kerkgeskiedenis en die Afrikaanse kultuurgeskiedenis. Ek wil die lees daarvan van harte aanbeveel.

KÖNIG, ADRIO. 1993. Menslike mense. Gelowig nagedink deel 5: Oor die mens en die sonde in die praktyk. Halfway House : Orion 245 p. Prys R41-50. ISBN 0798706 201.

Resensent: *J.H. van Wyk* (Dept. Dogmatologie, HTS/PU vir CHO)

Met hierdie jongste boek van König is die vyfde deel van gelowige nadenke aan ons voorgelê. Hy meld vooraf dat die voortsetting van hierdie reeks vanweë finansiële oorwegings in gedrang gekom het en dat dit onseker is of deel 6 oor die voorsienigheid in hierdie vorm sal kan verskyn.

Die boek bestaan uit vyf hoofstukke wat handel oor: (1) vier mensbeskouings, (2) menseregte, (3) feminisme, (4) ewolusie en (5) siel en liggaam.

In hoofstuk 1 word aandag bestee aan die mensbeskouing van apartheid, die mensbeskouing van die liberalisme, dié van Afrika en van die bevrydingsteologie. Die outeur sluit af met aspekte van 'n mensbeskouing vir Suid-Afrika. Hy oordeel dat die eintlike apartheid eers met Verwoerd begin het (7) – wat ek betwyfel –, terwyl apartheid skerp afgewys word. Daar het by König op hierdie punt dus 'n sterk ontwikkeling plaasgevind sedert hy in 1975 (gekwalfiseerd) geskryf het dat “apartheid nie noodwendig verwerplik is nie” (*Gelowig nagedink*, I:63).

Hierna kom die liberale mensbeskouing aan die orde, met kritiek teen die wyse waarop die liberalisme in Suid-Afrika verteenwoordig is (S.C.W. Duvenage en J.A. Heyns, p. 17-18). Soos H. Berkhof, oordeel König positief oor die slagspreuk van die Franse Rewolusie, naamlik vryheid, gelykheid en broederskap (p. 18, 29) – al gee hy toe dat hierdie woorde in die Christelike geloof 'n dieper en ryker betekenis het (p. 30). Later sal hy dieselfde sê van vryheid en vrede (“van 'n ander orde”, “op 'n ander vlak” (p. 78, 91).

Belangrik is die aandag vir die (tradisionele) Afrikamensbeskouing, 'n lank vergete tema waarvan ons baie kan leer. Hierna volg die mensbeskouing van die bevrydingsteologie, meer in besonder Swart Teologie in Suid-Afrika. Ek deel nie die outeur se optimisme dat swart mense genoeg gelyk het om nie ander weer te laat ly nie (p. 48). Hoe het die Afrikaners sover gekom om na al die lyding van die Tweede Anglo-Boereoorlog ander tog weer te laat ly? Hoe moet die Britse imperialisme, Nederlandse kolonialisme, Russiese kommunisme, Duitse nazisme en Amerikaanse outoritarisme verklaar word? Die geskiedenis van die twintigste eeu leer ons dat menseslagtings nie heeltemal sulke uitsonderings is nie (p. 68).

Ek sê dit nie omdat ek enigsins van swart mense 'die ergste vrees' nie, maar eenvoudig omdat geen mens of mensegemeenskap by voorbaat teen magsmisbruik gevrywaar is nie.

In "Aspekte van 'n mensbeskouing vir Suid-Afrika" word onder andere gehandel oor 'n optimistiese mensbeskouing (p. 66-73), waar die "totale verdorwenheid" krities ter sprake kom (p. 68). Alhoewel die sonde nie geminimaliseer word nie, intendeel (p. 57, 61, 90), verwag die Bybel tog die goeie van die mens, oordeel König (70-71). Soos in deel 4, so ook word hier en in die hele deel 5 heeltemal te min aandag daaraan bestee – my hoofbeswaar – om die antropologie met die pneumatologie in verband te bring. Die "glad nie in staat om iets goeds (tot saligheid) te doen nie en geneig tot alle kwaad" (HK 3:8) staan binne die konteks van *tensy behalwe* (as ons deur die Gees van God weergebore word). Daarom is die begrippe *pessimisme* en *optimisme* onvoldoende en kies ek vir *spesimisme*, veral omdat die Christelike hoop so sterk met die Heilige Gees verbind word (Rom. 8). König verwys ook na die leer van die "algemene genade" vir 'n optimistiese mensbeskouing (p. 90). Hierdie leer word egter verkeerd verstaan as daaruit afgelei word dat die rede waarom ook nie-Christene en ongelowige mense nog goeie werke doen, saamhang met die goedheid van die *mens* in plaas van met die goedheid van *God*.

In hoofstuk 2 word eers gekyk na die aard en geskiedenis van menseregte, daarna na die weerstand daarteen en uiteindelik na die fundering daarvan. Laasgenoemde word tereg gesoek in die mens-as-beeld-van-God, verder in die Tien Gebooie en uiteindelik in Jesus se houding. In hierdie verband kom ook "die grondkwessie" en regstellende aksie ter sprake (p. 87, 92), die *dat* daarvan sonder om die *hoe* uit te spel (vgl. ook 24, 66).

Feminisme is die tema van hoofstuk 3, en inderdaad gaan dit hier eerder oor die feministiese Godsbeskouing en 'amps'-beskouing as oor die mensbeskouing. Die outeur konkludeer dat die Bybel sterk androsentries gerig is. Dit geld ook van God en Jesus, hoewel daar vroulike beelde vir hulle voorkom. God se manlikheid is egter nie wesenlik vir sy goddelikheid nie, maar is eerder *kultuurbepaald* (p. 117, 121, 123, 154), 'n stelling wat ook vir Jesus geld (p. 116). Hierdie siening van kultuurbepaaldheid speel, saam met die slawerny-parallel (p. 123, 141), 'n deurslaggewende rol vir die verstaan van die plek van die vrou (p. 124, 132, 152, 155). Ek stem egter nie saam dat die Joodsheid van Jesus 'n "toevallige" element is nie (p. 116) (vgl. Miga 5:1; Joh. 7:42). Uiteraard is die Skrifbeskouing hier baie belangrik (p. 139 e.v.) en moet gewaak word teen 'n selektiewe Skrifgebruik (vgl. p. 125, 138). Is dit teologies (en ekklesiologies) verantwoord om die deuterokanonieke boeke sonder nadere motivering as deel van die Ou Testament te beskou (p. 113, 115)?

Hoofstuk 4 oor *ewolusie* bied interessante leesstof. Die bekende standpunte word aan 'n kritiese bespreking onderwerp, aan die Skrifgebruik word aandag

bestee en suggesties vir 'n gesprek word gegee. Enersyds word gestel dat die Bybel 'n geloofsboek is (p. 179), maar andersyds dat ons baie versigtig moet wees om te sê dat die Bybel nie 'n natuurwetenskaplike handboek is nie (p. 185). Daar moet onderskei word tussen boodskap en verpakking (p. 185-187), met as voorbeeld: die opstanding van Jesus, wat fundamenteel is (p. 186-187, 217), en die ouderdom van die aarde, wat dit nie is nie. Die vraag kan gevra word of daar vandag werklik enige gereformeerde teoloog is wat aanvaar dat die aarde 6000 jaar oud is (p. 186, 190) – iets wat in elk geval nie Bybels gesubstansieer kan word nie en dus nie as 'n tydsbepaalde aspek beskou kan word nie. Die hermeneutiek van boodskap-en-verpakking het natuurlik ook sy grense. Bultmann beskou immers die opstanding as deel van die voorwetenskaplike wêreldbeeld van die verpakking. Tereg moet daar onderskei word tussen ewolusieteorie en ewolusiegeloof (p. 190).

Die laaste hoofstuk bekyk die *siel-liggaam-problematiek*, waar gewys word op die magtige invloed van Plato op die Christelike denke. Verskeie Bybelse woorde vir die mens word daarna breedvoerig bespreek: *siel, liggaam, vlees, gees* en (veral) *hart*. Al hierdie woorde bied 'n perspektiewiese kyk op die hele mens (p. 199, 218, 224), sodat die Griekse digotonie heeltemal vreemd aan die Skrif is. Die vraag na lewe tussen dood en opstanding word glad nie bespreek nie (vgl. p. 140, 215).

Afgesien van kritiek wat reeds vermeld is, wil ek graag op nog twee sake wys. Die eerste is dat die outeur hom hier en daar aan veralgemenings skuldig maak. Dit het al 'n cliché geword om te sê dat die 'Afrikaanse kerke' 'n bepaalde standpunt ingeneem het, in hierdie geval 'n 'negatiewe houding' teenoor 'n Handves van Menseregte (p. 80). Die GKSA het egter in 1985 toe hy vir die eerste keer oor menseregte gehandel het, baie positief gereageer op die aanbevelings van die GES 1983 oor hierdie onderwerp. Die tweede is dat König die uitdrukking *God is in beheer* steeds krities bly hanteer (p. 46). Hy wil nie ontken dat God by gebeurtenisse (bv. motorongelukke, orkane) "betrokke" is nie (p. 191), maar vra wel *hoe* dit geskied (vgl. 195). Die vraag word gestel – met verwysing na die lig-en skadukant van die proses van ewolusie – of God en die bese magte nie albei by die skepping en die onderhouding van die wêreld betrokke is nie (p. 196) – 'n siening wat in 'n sekere sin korrek is solank hierdie dubbele betrokkenheid nie (op Manicheïstiese wyse) gerek word tot vóór die skepping nie. Ek meen egter dat die aard van die betrokkenheid verskil en dat prioriteit aan die Godsheerskappy toekom.

VAN ENGEN, C., GILLILAND, D.S. & PIERSON, P. eds. 1993. *The Good News of the Kingdom: Mission Theology for the Third Millenium*. New York · Orbis Books 320 p. Prys \$18,95. ISBN 0-88344-863-7.

Resensent: *Sarel van der Merwe* (Geref. Kerk Duineveld)

Hierdie publikasie is 'n bundel essays wat opgedra is aan A.F. Glasser. Hy het volgens homself opgegroeï as 'n nominale Christen tot hy as student die roeping gekry het om sendeling te wees. Tydens die Tweede Wêreldoorlog was hy kapeiaan in die Amerikaanse magte. Daarna was hy 'n sendeling in China tot in 1951 toe die kommuniste alle sendelinge gedeporteer het. Later was hy dosent by die Fuller Theological Seminary se School of World Mission and Institute of Church Growth. Hy is volgens Pierson aangestel "to put some theology in the church growth business". Glasser het internasionale status verkry deur sy ekumeniese kontakte en Bybelse getrouheid. Hy het sterk klem gelê op die koninkryk van God as sendingmotief. Dit is ook waarom die koninkryk van God as tema van die bundel gekies is.

Die bundel word verdeel in ses onderafdelings met 'n slotsom aan die einde. Die 25 bydraes van 'n verskeidenheid skrywers is oor die algemeen kort (3-5 paginas) met enkele langer bydraes. Dit is uit die aard van die saak beperkend en geen onderwerp kan volledig en in diepte bespreek word nie. Die bydraes se gehalte is wisselend. Die meeste bydraes is egter prikkelend van aard.

Die redakteurs het daarin geslaag om die sentrale tema *Die koninkryk van God* in al die bydraes te behou. Die balans word deurgaans bewaar en al die sake word bespreek vanuit die koninkryksperspektief. Die skrywers slaag daarin om die koningskap van Christus oor die ganse lewe te proklameer en aan te toon dat sending ook in die lewe relevant moet wees. Die kerk het 'n sendingtaak ook ten opsigte van die samelewing: dit moet getuie wees teen 'n onbybelse samelewing sonder om in die Bevrydingsteologie te verval.

Na die inleiding waarin die lewe en werk van Arthur Glasser bespreek word en 'n volledige bibliografie van sy werke en artikels gegee word, volg deel 1: "Biblical Foundations". Wat hier aangenaam aandoen, is die aanvaarding van die Bybel as die Woord van God. Die Bybel word in sy geheel gebruik in al vier bydraes om aan te toon dat sending 'n Skriftuurlike opdrag is. Die Bybel word egter nie biblisisties gebruik nie.

Van Engen se bydrae "The Relation of Bible and Mission in Mission Theology" vra dat die Bybel in sy geheel gebruik moet word vir missiologie. Hy bou voort op Bosch se paradigmas en praat van die Skrif as 'n tapisserie van temas wat in die geheel raakgesien moet word. Bevans bespreek die gebruik van die Skrif in Pous Johannes Paulus se agste ensikliek, *Redemptoris Missio*. Hy toon dat die sentrale plek van Jesus Christus nie tot sy reg kom nie. Carrier bespreek die in-

vloed van Paulus se apokalips op sy sendingywer aan die hand van 2 Tessaloniense 2:6, 7 en toon aan dat die kerk in sy sendingroeping die komende tyd nou reeds moet laat aanbreek. In S. Escobar se essay "A Pauline Paradigm of Mission" bespreek hy onder vier hoofde Paulus se sendingstrategie na aanleiding van Romeine 15:11-33. Hierdie sendingstrategie sluit die volgende in: Paulus se verkondiging van die evangelie, hy is oortuig dat hyself deur God geroep en instrument is in diens van die koms van die koninkryk; Paulus se voltooiing van sy werk soos duidelik gesien kan word in die insameling vir die arm Christene in Jerusalem en Paulus se worsteling steeds in die gebed. Escobar toon hoe hierdie werkwysse praktiese betekenis vir die kerk in Latyns-Amerika het.

Deel 2 is getiteld "Theological Reflections". In Verkuyl se bydrae: "The Biblical Notion of Kingdom: Test of Validity for Theology of Religion" beklemtoon hy dat slegs Jesus Christus die lig van die wêreld is en Hy nooit met iemand anders gelykgestel mag word nie. Hierdie gegewe is 'n waardevolle teregwysing vir diegene wat alle godsdienste as gelyk beskou en beklemtoon die uniekheid van die Christendom teenoor die selfverlossers van ander godsdienste.

David Bosch se "God's Reign and the Rulers of this World: Missiological Reflections on Church-State Relationships" is 'n waardevolle Bybelgetroue bydrae tot die debat oor die verhouding van die sending tot die owerheid.

Deel 3 handel oor "Ecumenical Relationships". Hier word die rol van vroue in die sending bespreek asook die verhouding tussen die Protestantse en Rooms-Katolieke siening van die sending. Die ontwikkeling in die Rooms-Katolieke denke vanaf "Vatican II to *Redemptoris Missio*" word bespreek. E. Castro bespreek "Themes in Theology of Mission Arising out of San Antonio and Canberra". Hy toon die sinkretisme aan in voordragte te Canberra en weerlê dit.

In deel 4 word "Evangelical Concerns" bespreek. P. Hiebert toon in sy bydrae "Evangelism, Church and Kingdom" die noodsaak aan om nie een van die drie ten koste van die ander te beklemtoon nie. Verder word die ontwikkeling in die evangeliese kringe bespreek om ook die ontvanger in ag te neem wanneer die evangelie oorgedra word sonder om die sentraliteit van Jesus Christus skade aan te doen.

Deel 5 handel oor "Missiological Issues". In haar bydrae "Mission Theology from Alternate Centers" beklemtoon M. Adeney die verskil tussen sendingwerk van finansiële ryk lande teenoor die werk van arm sendelinge in veral Derdewêreldlande. Die krag van laasgenoemde sendingpoging mag nooit onderskat word nie. W.R. Shenk waarsku in sy bydrae "The Culture of Modernity as a Missionary Challenge" dat gewaak moet word teen te veel Westerse bagasie (onder andere die welvaarts kultuur) in die kerk. Welvaart maak die tuiskerk selfgenoegsaam: gevolglik word sendelinge na verre plekke gestuur en word die roeping op die eie drumpel nagelaat.

In deel 6 "Contextual Considerations" bespreek ses skrywers verskillende kontekste waarin die evangelie verkondig moet word. Aangesien die bydraes kort is, kan die konteks nie in sy volle omvang beskryf word. Tog is dit waardevol en word die kwessie van vroue aangeraak deur Jensen sonder om feministies te wees. Dauerman lewer 'n pleidooi vir sendingwerk onder die Jode. Aangesien Glasser in China gewerk het, is die bydrae van Che Bin Tan "Constructing a Theology of Mission for the Chinese Church" vanpas in 'n bundel aan hom opgedra. Hierdie bydrae is waardevol omdat dit aantoon hoedat elke situasie uniek is en sy eie aanpak van sendingwerk vra. H. Buehler roep in "Pietism's Most Challenging Task" die piëtiste op tot 'n herwaardering van die Drie-eenheid van God. Verder is daar bydraes oor temas in die Afrika-teologie en 'n bespreking van die Hindoeïsme.

In die "Conclusion" bespreek C. van Engen geloof, liefde en hoop as noodsaaklik vir sending as deel van die *Missio Dei* op weg na die wederkoms.

Die bundel kan aanbeveel word om 'n kort oorsig te kry oor die vroeë in die missiologie. Die bundel bring hulde aan die werk van Arthur Glasser op 'n gepaste wyse en lewer 'n sinvolle bydrae tot die bespreking van probleme in die missiologie. Elke bydrae is volledig gedokumenteer en daar word verwys na vele werke wat geraadpleeg kan word. Die verskeidenheid skrywers dra daartoe by om 'n gebalanseerde geheelbeeld van kontemporêre missiologie te kry.

DULLES, A. 1987. *Models of the Church*. Expanded Edition. London: Doubleday. 256 pp. Prys R36.84. ISBN 0-385-13368-5.

Resensent: J.M. Vorster (Dept. Ekklesiologie, HTS/PU vir CHO)

Die bekende boek van Dulles wat in 1978 gepubliseer is, het weer in 1987 in 'n uitgebreide vorm verskyn. Hoewel die nuwe uitgawe reeds vir sewe jaar op die mark is, is dit, vanweë die belangrikheid daarvan, nodig om weer die aandag daarop te vestig. Dulles se teorie ten opsigte van die vergelykende ekklesiologie word al hoe meer belangrik namate die huidige debat oor kerkvernuwing vorder.

Volgens Dulles rus die belangrike ekklesiologiese tradisies in een of meer van die volgende kerkmodelle: die kerk as instituut, mistieke gemeenskap, sakrament, getuie of dienskneg. Hierdie modelle ontstaan op hulle beurt weer as gevolg van die feit dat een van die baie Bybelse metafore vir die kerk bo ander, en ten koste van ander beklemtoon word. Die metafoor word verabsoluteer tot 'n model en die model word dan 'n ekklesiologiese paradigma. Hy toon aan hoe hierdie modelle die verskeie ekklesiologiese tradisies beïnvloed het en verskillende kerkregtelike stelsels en bedieningspatrone tot gevolg gehad het.

Daar lê baie waarde in die teorie van Dulles. Hierdie teorie bied 'n bruikbare hermeneutiese sleutel vir die verstaan van die onderskeie rigtings in die ekklesiologie. Waar kerkvernuwing tans algemeen ter sprake is, kan hierdie teorie help om nuwe eensydighede in die formulering van kerkmodelle te vermy.

In die nuwe uitgawe van sy boek bespreek Dulles die 'kerk en eskatologie'. Volgens hom bied die eskatologie belangrike lig vir die kerkbegrip. 'n Mens sou sy siening kon uitbrei en eerder praat van die koninkryk van God. Die vraag is dan: bied die Bybelse idee van die koninkryk nie die sleutel tot die verstaan van die Bybelse metafore vir die kerk en die gevolglike kerkmodelle nie? Die gereformeerde ekklesiologie lê tans baie klem op die verhouding tussen koninkryk en kerk. Hierdie uitgangspunt kan 'n antwoord bied op die vele probleme wat Dulles met sy teorie vir vergelykende ekklesiologie aandui. Om die problematiek van kerkvernuwing te begryp en te waak teen 'n herhaling van historiese probleme, is Dulles se boek van groot waarde. Die boek bied bruikbare materiaal vir die verdere ontwikkeling van die gereformeerde ekklesiologie.

VAN GENDEREN, J. 1993. Naar de norm van het Woord.

Kampen : Kok. 207 p. Prys 44 f. ISBN 90 242 8079 6/CIP.

Resensent: P.P. Kruger (Gereformeerde Kerk Meyerspark)

Hierdie publikasie bestaan uit tien artikels waarvan slegs drie voorheen in druk verskyn het. By sommige van die ouer bydraes is hier en daar resente studies bygewerk. Agtereenvolgens kom die volgende onderwerpe aan die orde: die werk van die Heilige Gees volgens Calvin; toesegging en toeëiening; teologie van die inkarnasie of teologie van die kruis; die opstanding van Christus; rondom doop, belydenis en Nagmaal; die Latyns-Amerikaanse bevrydingsteologie – probleme van 'n kontekstuele teologie; nuwe tipes van bely; openbaring en ervaring; die Bybelse gehalte van die dogma, en die Heidelbergse Kategismus in diskussie.

Net soos in *Beknopte gereformeerde dogmatiek* (1992) bewys die artikels in hierdie bundel dat die skrywer 'n gereformeerde teoloog van statuus is. Hy het die gawe om wyduiteenlopende – en soms ook wydlopige – dogmatiese beskouings beknopt te ontleed, die essensie daarvan uit te lig en dit dan helder weer te gee. By die evaluering daarvan poog hy steeds om die Woord die laaste en hoogste woord te laat spreek. Volgens die "Woord vooraf" is die titel van die bundel, wat aan Calvin ontleen is, kenmerkend van die skrywer se strewe om inderdaad sy hele dogmatiese oeuvre aan die Skrif te nonneer. Die Bybelse gehalte van die kerklike leer is nie vanselfsprekend nie – dit mag daarmee selfs 'minder goed gesteld' wees as wat gereformeerdes sou dink. "De voortgang van het onderzoek van de Bijbel kan nieuwe licht geven over de oude vragen" (p. 156). Met hierdie stelling word egter nie vir biblisisme gekies nie.

Oor die algemeen kan gestel word dat die oortuigendste opstelle daardie is waarin temas uit die gereformeerde tradisie behandel en soms ook tot op hulle eietydse toepassingsmoontlikhede afgetas word. Goeie voorbeelde hiervan is die wyse waarop die verskil tussen die toesegging en die toeëiening van die verbondsbeloftes asook die vroeë rondom doop, belydenis en Nagmaal bespreek word (Hoofstukke 2 en 5). Wat die outeur oor die werk van die Heilige Gees uit die geskrifte van Calvin na vore bring, verdien wye kennisname (Hoofstuk 1). Aktuele toespitsings op huidige diskussies soos dié oor die kosmiese werk van die Gees of oor die charismatiese struktuur van die kerk sou egter die waarde van die bydrae verhoog het. Belangrik is die laaste hoofstuk, waarin verskillende kriteriese beskouings oor dele van die Heidelbergse Kategismus onder die loep geneem word. Dit kan waardeur word dat (by alle trou aan hierdie ou leer- en troosboek) die vraag “of er geen verbeteringen aan te brengen zouden zijn”, in die lig van die Skrif ernstig oorweeg word (p. 190).

Die opstelle waarin die skrywer in gesprek tree met hedendaagse teologiese tendense, getuig van wye belesenheid. Ten spyte van alle bondigheid in die weergawe van ander standpunte, word onmiskenbaar gepoog om daaraan reg te laat geskied. Die hoofstuk waarin die probleme rondom kontekstualiteit in die teologie aan die hand van die Latyns-Amerikaanse bevrydingsteologie ontleed word (p. 98-115), gee rigtingwysers vir gereformeerde kontekstualisering wat legitieme vrae van ander ernstig opneem. Hierdie benadering verdien navolging. Dit laat 'n mens onwillekeurig dink aan Herman Bavinck se pragtige uitspraak in *Hedendaagse moraal* (1902, p. 54):

Alle beoordeeling moet, laten we liever zeggen mag uitgaan van de vertroostende gedachte, dat er ook in de grofste afdwaling nog een element van waarheid schuilt, dat ze draagt en er bekoring aan schenkt

Samevattend kan gestel word dat elkeen wat, ook in ons pluralistiese tydsgewrig, ‘naar de norm van het Woord’ wil lewe, in hierdie publikasie baie sal vind wat verryk en versterk.

HUMPHREY, HUGH M. 1992. He Is Risen! A New Reading of Mark's Gospel. New York: Paulist Press. iv + 184 Prys. \$27.50 ISBN 0-8091-3302-4

Resensent: M.A. Kruger (Departemente Nuwe Testament en Grieks, HTS/PU vir CHO)

Op die agter-buiteblad van Humphrey se publikasie word hierdie boek kortliks bespreek onder die opskrif: “The Gospel of Mark from Story to Theology”. Dit gee al 'n aanduiding van waaroor die boek gaan. In die inleiding handel die skrywer oor die *samestelling en struktuur*, en die *agtergrond* van Markus wat te

vinde is in die *Wysheidsliteratuur*. Wat laasgenoemde aspek betref, bespreek Humphrey dan die proses van ondervinding na kennis en na wysheid, verder wysheid as verhaal, die Wysheidsliteratuur en die wysheid van Salomo, en vanaf wysheid na die Evangelie van Markus. Hierdie inleiding gee 'n baie insiggewende blik op die verdere inhoud van die boek.

Die skrywer werk veral met Redaksie-kritiek. Dit is duidelik dat hy hierdie onderdeel van die historiese kritiek goed beheers en daarmee werklik slaag om die boek beter te laat oopgaan.

Sy benadering wat die struktuur betref, is drieërlei: eerstens wil hy die kenmerkende wyses waarop Markus 'n raamwerk gekonstrueer het en materiaal gerangskik het, uitlig; tweedens wil hy die eenheid van gedagte in die geheel aandui; derdens wil hy die bedoeling wat die skrywer gehad het, stel.

Humphrey kom tot die gevolgtrekking dat Markus in konsentriese sirkels opgebou is met die volgende vorm: A B C D E D C B A. Tussen elke twee van hierdie hoofdele is daar dan 'n tussenspel wat telkens handel oor ware dissipelskap. Ook die hoofdele op sigself is op hierdie wyse konsentriese opgebou.

Die gedagtes in Markus wat parallel loop met wat in die Wysheidsliteratuur (kanoniek sowel as nie-kanoniek) gevind word, word in besonder deur die skrywer aangedui. Aan die einde (bl. 161 tot 177) gee hy 'n getabuleerde voorstelling van die ooreenkoms van Markus met die Wysheidsliteratuur onder die volgende vier tabelle: die wysheidsmite, die wysheid van Salomo, en dan twee kolomme vir die Evangelie volgens Markus. Parallelopende gedagtes kan hierdeur maklik uitgeken word.

Die inhoudsopgawe is soos volg saamgestel:

Inleiding

A – Markus se openingsgedeelte:

- 1:1-15 – Jesus geïdentifiseer as Seun van God

Eerste tussenspel:

- 1:16-20 – Jesus se eerste volgelinge

B – Markus se eerste hoofdeel:

- 1:21-3:6 – Jesus se bediening roep teenstand op

Tweede tussenspel:

- 3:7-19 – Oor Jesus, dissipels en sending

C – Markus se tweede hoofdeel:

- 3:20-6:13 – Oor die antwoord op Jesus se woord en optrede, en oor oordeel:

Derde tussenspel:

- 6:14-29 – Die Doper wat sy lewe gee:

D – Derde hoofdeel:

- 6:30-8:21 – Jesus kom na Israel as Israel se ware leermeester

Vierde tussenspel:

- 8:22-26 – Die genesing van 'n blinde man

E – Markus se sentrale gedeelte:

- 8:27-10:45 – Die 'geheime' wysheid en ware antwoord aan God: wie alles gee, wen alles

Die vierde laaste tussenspel:

- 10:46-52 – Die genesing van die blinde Bartimeüs

D – Markus se derde laaste hoofdeel:

- 11:1-12:40 – Jesus kom na Israel as sy Here

Die derde laaste tussenspel:

- 12:41-44 – Die weduwee wat alles gegee het wat sy het

C – Markus se tweede laaste hoofdeel:

- 13:1-37 – Oor dissipelskap en oordeel

Die tweede laaste tussenspel:

- 14:1-9 – Oor Jesus se weggaan

B – Markus se laaste hoofdeel:

- 14:10-15:39: Die verraad, verwerping en dood van Jesus

Die laaste tussenspel:

- 15:40-47 – Jesus se laaste volgelinge

A – Die klimaks van Markus se Evangelie:

- 16:1-8 – Jesus aangedui as Seun van God deur sy opstanding.

Hierna volg 'n kort beskrywing van die prosen van die verhaal tot teologie, die vergelykende aanhangsel en suggesties vir verdere lees.

Humphrey het werklik 'n insiggewende boek geskryf wat elke teoloog roep om te besin oor die gesofistikeerdheid waarmee Markus beplan en geskryf is, oor die feit dat redaksie-kritiek duidelik sy teologiese doelstellings aanwys en dat besin moet word daaroor dat deur dit alles God sy openbaring tog tot ons laat kom. Die deeglike primêre studie van Markus kan tot 'n groot hulp wees om die prediker elke onderdeel in die geheel te laat inpas. Humphrey stel aan die begin van sy boek dat Markus bedrieglik eenvoudig is. Niemand verwag by die lees

van Markus so 'n sorgvuldig uitgewerkte struktuur en sulke sterk deurlopende lyne nie. Hierdie stelling is beslis waar.

As kritiese opmerkings kan die volgende gemaak word: die verband met die ander twee Sinoptiese Evangelies het feitlik glad nie aan die orde gekom nie. 'n Bespreking van Markus se weergawe van die belydenis van Petrus en dié volgens Matteus sou insiggewend gewees het, juis omdat Humphrey veel maak van die feit dat Petrus Jesus nie (volgens Markus) as Seun van God bely het nie. Tweedens voel dit op enkele plekke of ooreenkomste te geforseerd is.

Hierdie boek word graag aanbeveel: nie alleen is dit 'n verryking om dit te lees nie, maar vir reeksprediking uit Markus en prediking oor dissipelskap volgens Markus, kan 'n mens kwalik aan 'n beter bron dink.

WALKER, W. 1992. A History of the Christian Church. Edinburgh T. and T. Clark. 765 p. Prys R136-93. ISBN 0-567-09370-0.

Resensent: J.M. Vorster (Dept. Ekklesiologie, HTS/PU vir CHO)

Hierdie klassieke werk van Walker het in 1992 sy vierde druk beleef en is uitgebrei deur Norris, Lotz en Handy wat almal kerkhistorici in eie reg is. Hulle bydraes raak veral die kerkgeskiedenis sedert 1950 en aanvullings van tydperke waarvoor nuwe inligting deur nuutontdekte manuskripte bekend geword het. Met die oorspronklike teks van Walker en die byvoegings is die boek steeds een van die beste handboeke in kerkgeskiedenis.

'n Besondere kenmerk van hierdie boek is die feit dat dogmahistoriese ontwikkelinge gebruik is as die norm vir periodisering. Die algemene tendens in handboeke vir kerkgeskiedenis is om politieke en staatkundige gebeure te gebruik om die kerkgeskiedenis in te deel. Hierdie metode is soms van waarde maar dit benadeel die vorming van 'n geheelbeeld van die invloed van belangrike leerkwessies op die kerk. Walker en sy volgelinge oorkom hierdie leemte.

In hierdie publikasie word die hele kerkgeskiedenis in sewe periodes verdeel. Op omvattende wyse word agtereenvolgens aandag gegee aan die ontstaan van die kerk tot en met die Gnostiese krisis, die Gnostiese krisis tot en met Konstantyn, die Imperiale staatskerk, die Middeleeue, die laat Middeleeue, die Reformasie en die moderne Christendom. Baie aandag word deurgaans gegee aan die teologiese strominge binne 'n bepaalde historiese konteks.

Hierdie boek is daarom nie net van belang vir kerkhistorici nie, maar vir elke teoloog. Die perspektief wat gegee word op invloede vanuit 'n bepaalde historiese konteks op die verskillende teologiese dissiplines is onontbeerlik vir enige student in die teologie. Die boek is van baie hoë wetenskaplike gehalte maar vervul ook

'n pastorale funksie, want die wonder van die geskiedenis van die kerk word treffend aangetoon. Aan die einde van die boek word gesê:

The long history of the Christian church is a panorama of lights and shadows, of achievements and failures, of conquest and divisions.

Hierdie panorama word deurgaans treffend uitgebeeld, maar die wonder lê daarin dat die kerk, na tye van groot verval, telkens weer opbloeit en groei. Hierdie wonder gee ook moed vir die toekoms. Die boek sluit juis af met dié treffende opmerking oor die toekoms van die kerk:

Its changes may be many, its struggles great. But the great hand of God which has led it hitherto will guide it to larger usefulness ...

Wie die boek lees, sal nie moedeloos word oor die toekoms van die kerk nie.

BURGER, C.W., MÜLLER, B.A. & SMIT, D.J. 1993. Woord teen die lig 11/3. Riglyne vir prediking oor regverdiging en reg. Kaapstad: Lux Verbi. 416 p. Prys R76 (Sagteband) ISBN 0 86997 466 4

Resensent: C.J.H. Venter (Dept. Diakoniologie, PU vir CHO)

In hierdie publikasie het ons weereens te doen met 'n tema uit die bekende reeks: *Woord teen die lig*. Die tema waarvoor boustene gebied word met die oog op die prediking is hierdie keer: prediking oor regverdiging en reg.

In twee inleidende onderafdelings word in die voorwoord gehandel oor die prediking van regverdiging en reg en oor die prediking van regverdiging en geregtigheid. Hierna word riglyne vir die prediking oor geregtigheid en reg gebied onder die volgende hoofde: "Menslike geregtigheid?" "Oor die mag van die onreg"; "Onregverdige mense: geregtig deur God"; "Die beoefening van geregtigheid: ware godsdienste"; "Gestaltes van geregtigheid: uit die Ou en Nuwe Testament" en laastens "Die droom van geregtigheid: God se nuwe hemel en aarde".

Die riglyne vir die prediking oor regverdiging en reg word gebied onder die hoofde *eksegese, hermeneutiek* en *homiletiek*.

Wat opvallend is, is dat elke skrywer besonder moeite doen om in 'n bepaalde perikoop/preekteks in te daal deur self eers te luister en dan riglyne te bied. Uiteraard is hierdie verkenning nie preke nie – dit is riglyne vir preke. Die reeks *Woord teen die lig* is al bewys as betroubare gidse in die preekmaakproses. So is dit ook met hierdie boek wat ek as hulpmiddel graag aanbeveel.